

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

25. évfolyam 3. szám

2016. március

Tartalom

<i>Könyvtárpolitika</i>	
„Nemzeti kultúra – társadalom, gazdaság, jólét”	3
Fuchszné Benák Katalin: Digitális megőrzés. Tizenötezer dokumentum a Magyar Elektronikus Könyvtárban. Interjú Drótos Lászlóval	7
<i>Fórum</i>	
Vajda Kornél: A történettudományi könyvtári gyűjtemények néhány paradoxona	13
<i>Konferenciák</i>	
Arany Zsuzsanna – Jávorka Brigitta – Nagy Andor – Németh Márton: Egy hét az oroszlan barlangjában – BOBCATSSS 2016, Lyon	17
Mezey László Miklós: „Semmi sem inspirál úgy, mint az anyaország támogatása”. A tízéves KaMIKA jubileumi konferenciája Nyíregyházán	23
Répási Ildikó: „Szép, üggtámogató kapcsolat”	24
<i>Napló</i>	
Szalacsi Alexandra: Szösszenet szakmai konferenciákról	28
Dóra László: Umberto Eco könyvtára	30
<i>História</i>	
Bényei Miklós: Szabó Károly történetírói munkássága	33
<i>Évfordulók</i>	
Koncz Károly: 55 éves a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Irodalmi analitikus bibliográfiája	41
<i>Perszonália</i>	
S. P.: Győri György (1924-2016)	43
Horváth Sándor Domokos: Zimányi Magdolna (1934-2016)	45
<i>Könyv</i>	
Bényei Miklós: Nyitott könyvtár	46
Kégli Ferenc: Ex libris és képkultúra	50

Egy hét az oroszlán barlangjában – BOBCATSSS 2016, Lyon

Bevezetés

Ahogy 1993 óta minden évben, idén is megrendezték a BOBCATSSS-t, vagyis a könyvtárosok, könyvtáros hallgatók nemzetközi konferenciáját, amely rendszeres és kiváló lehetőséget biztosít arra, hogy egy-egy aktuális téma köré csoportosulva a szakma képviselői megismertessék egymást a kutatásaikkal. 25 ország 223 résztvevője 41 előadás, 15 workshop és 15 poszter bemutatásával képviseltette magát idén Franciaországban. A házigazda a lyoni ENSSIB volt a Párizsi Descartes Egyetemmel és az USA-beli Tennessee-i Egyetemmel együttműködve. Lyon a Rhone folyó mentén elhelyezkedő ősi város, Franciaország második legnagyobb városa. Dinamikusan fejlődő, rengeteg zöldterülettel és gyönyörű óvárossal, antik római emlékekkel is bíró regionális székhely. Közlekedési csomópont is egyben, az ország belsejébe, a Földközi-tenger felé, illetve a Svájcba és Olaszországba vezető útvonalak találkozásánál

A január 27. és 29. között tartott konferencia központi témája az adatvédelem és a szellemi szabadság volt, három kulcsfogalom köré csoportosítva: Information, Libraries, Democracy. Ebből következően az előadók négy különböző témában jelentkezhetnek:

- a könyvtárak szerepe a demokratikus kultúrákban;
- szellemi szabadság és cenzúra;
- könyvtárak, open access, open data, azaz a nyílt hozzáférés és a nyilvános adatok kérdése, kezelése könyvtári környezetben;
- személyes adatok védelme.

Az első nap

A keynote speaker, ezáltal a konferencia első előadójának szerepét **Päivikki Karhula** kapta, a Finn Parlamenti Könyvtár munkatársa és a Tamperei Egyetem kutatója. Adatvédelmi kérdésekről beszélt: miért és hogyan lett ez fontos az életünkben, ki birtokolja a jogokat, milyen technológiai megoldások léteznek, a különböző szervezetek milyen ajánlásokat készítettek az adatvédelmi irányelvekkel kapcsolatban. Ugyanakkor kitért arra is, hogy a több mint száz országban található jogi szabályozás a témában, több mint tízezer jogszabállyal, ami eléggé összetett helyzetet okoz, hiszen ne felejtjük el, hogy az adatvédelem kérdésének számos dimenziója van (pl. technológia, adattípus stb.), és a kulturális

környezet is nagy mértékben meghatározó. A könyvtárak helyzete sem könnyű ebben a szituációban: adatkezelő szervezetekként nekik is tiszta és egyértelmű szabállyal kell rendelkezniük.

A konferencia megnyitó ünnepsége után különböző könyvtárakat látogathattak meg az érdeklődők. Bár a szervezett túrák egy része csak franciául volt elérhető, a szervezők így is bőven kínáltak választási lehetőséget. A lelkes érdeklődők nyolc túra közül választhattak. Többek között megismerkedhettek a lyoni városi közkönyvtári hálózat központi könyvtárával. A háromórás program keretén belül szemtanúi lehettünk a könyvtár magas szintű társadalmi elismertségének, megismerkedhettünk széles szolgáltatási kínálatával, s a régikönyves gyűjtemény néhány előkelő kincsével is. A túrák között helyet kapott a Rockefeller Health Library, amely elsősorban az egészségügyhöz kapcsolható tudományágak dokumentumait gyűjti, mint gyógyszerészet, orvoslás stb. A túrákról bővebb információ a <http://bobcatss2016.com/social-program-2/library-visits-2> oldalon érhető el.

A második nap

A konferenciát ezúttal **Paul Sturges** nyitotta, a Pretoriai Egyetem (Dél-Afrika) orádója, valamint a Loughborough Egyetem (Nagy-Britannia) professor emeritusa. Az előadás a szellemi szabadság és a könyvtár kapcsolatáról szólt. Már magának az első fogalomnak a tisztázása sem könnyű feladat, mivel számos nézőpontja létezik. Akárcsak a könyvtárnak, amelynek legfontosabb feladatait az előadó egy címkefelhőn mutatta be. A tudás és a közösség mellett a szabadság is fontos pozícióban jelent meg. A szabadság légkörében gyarapítandó tudás kapcsán a könyvtárak olyan területeken tevékenykednek, mint az olvasási képességek javítása, az információs műveltség fejlesztése, az olvasói képzés fejlődésének támogatása, illetve háttérrel biztosítanak a tudományos kutatások számára is. Sok esetben pedig radikálisok: például radikális tartalmú forrásokat biztosítanak, vagy maguk a könyvtárosok radikálisak, de néha elég, ha radikális olvasóknak biztosítanak hozzáférést, mint Marx vagy Kropotkin műveit. A könyvtár támogatja a kutatásokat, a szabad véleményformálást és azok ütköztetését, ezzel pedig támogatja a demokráciát is.

A pécsi Csorba Győző Könyvtár munkatársai, **Csobán László**, **Farkas Fruzsina** és **Pajor Zsófia** *Mobile library service in Baranya County: How to provide library services to the people of a rural region in Hungary?* címmel tartottak előadást könyvtárbusz-szolgáltatásukról. A megye bemutatása és a magyarországi könyvtárbusz-kultúra fejlődéséről szóló bevezető után a két baranyai járműről és az azok által kínált szolgáltatásokról beszéltek. A tapasztalatok részletes ismertetése és a jövőbeli célok bemutatása mellett a Pécsen rendezett könyvtárbusz-találkozó is szóba került. A prezentációt két vidám videóval is színesítették, amely mintegy rávezette a hallgatóságot a mozgókönyvtári szolgáltatás hangulatára.

Németh Márton, a Debreceni Egyetem Informatikai Doktori Iskolájának doktorandusz hallgatója, valamint a Monguz Kft. munkatársa *Libraries on the Semantic Web: Finding new professional ways and implement them to the benefits of the citizens* címmel tartott előadást. Ennek keretei között a szemantikus webhez, illetve a nyílt kapcsolt adatokhoz kötődő közgyűjteményi vonatkozásokról adott áttekintést. Igyekezett rámutatni arra is, hogy a fejlesztések milyen közvetlen felhasználói előnyökkel járhatnak. Általánosságban felvázolta a fejlődés eddigi irányait. Rámutatott, hogy a szemantikus alapú ontológiákra építő tudásmenedzsment-rendszerek a korábbiaknál sokkal rugalmasabb, testre szabhatóbb

megoldásokat kínálhatnak. Az elméleti alapok rövid felvázolása mellett főként skandináv könyvtári példákkal próbálta alátámasztani, hogy a konkrét szolgáltatási modellek kialakításának során mennyit nyerhetünk a gépek által feldolgozható, egymással könnyen a szemantikus felhőben összekapcsolható adatstruktúrák létrehozatalával (amelyek mögé persze nélkülözhetetlen az egyes témaköröket leképező szemantikai alapú ontológiák megalkotása is). Szót ejtett az európai összefogással, magyar részvétellel lezajlott ALIADA projektről, amelynek egy olyan keretrendszer kiépítése volt a célja, aminek révén a közgyűjtemények a meglévő adatstruktúráikból kiindulva, azok konverziójával, valamint a megfelelő ontológiai keretekhez történő illesztésével, sikeresen megjeleníthetik gyűjteményeiket a szemantikus weben is. Végezetül a jövőbe mutató irányvonalak kapcsán szót ejtett arról, hogy a digitális világban egyre jobban elmosódnak a határok a különféle közgyűjteményi ágak között. Számos intézményben a hagyományos belső munkafolyamat alapvető átalakuláson megy át, miközben újfajta külső partnerségek is formálódhatnak. A konferencia fő témájához kapcsolódva megemlítette, hogy alapvető társadalmi érdek az élet számos területén összegyűlő hatalmas adatvagyonok nyílt, összekapcsolt módon történő publikálása. Miközben persze az adatmonopóliumok megalapozásához hatalmas társadalmi, gazdasági, politikai befolyás társulhat és részben társul is már. Alighanem súlyos kihívásokat rejt a jövő ezen a területen a számunkra.

A Pécsi Tudományegyetem három kategóriából (poster, paper, workshop) kettőben képviseltette magát a rendezvényen. A Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar oktatójaként **Béres Judit** készült egy rövid előadással és egy poszterrel az *Élő Könyvtárak*ról. Bepillantást nyújtott az Élő Könyvtárak történetére, valamint a pécsi és budapesti „mozgalomról”.

Az Élő Könyvtár egy dán civil szervezet gondolta ki, miután az egyik barátjukat súlyosan bántalmazták. Az ifjúságsegítő mozgalom – amely eredetileg az Állítsátok meg az Erőszakot nevet viselte – 2000-ben tűnt fel a Roskilde Fesztivál (ez olyan jellegű többnapos óriásrendezvény Dániában, mint nálunk a Sziget; Koppenhágától nyugatra mintegy 30 kilométerre, évente rendezik meg a névadó város szomszédságában) programjaként. Ezután kezdtek el Human Library-ként emlegetni, majd később rajta ragadt a Living Library kifejezés, azaz Élő Könyvtár, mert „megszólal a könyv”. Hazánkban is nagy múltnak örvend, 2001 óta a Sziget-fesztiválon is rendszeresen megszervezik.

Budapesten a Szimpla Kert nevű romkocsmában nyílt meg 2015 januárjában a Kazinczy Élő Könyvtár, azóta állandó jelleggel rendszeresen szerveznek találkozót, ahol kötetlenül beszélhet bárki az előítéleteiről, a könyvek pedig alátámasztják, megcáfolják azokat, vagy csak elmondják, mit kellene tennünk nekünk, átlagembereknek azért, hogy békében egymás mellett tudjunk élni.

A Pécsi Tudományegyetem végzős informatikus könyvtáros szakos hallgatói 2015-ben harmadik éve rendezték meg a saját Élő Könyvtárukat, amely immár hagyománnyá vált a Karon. A szervezés minden évben nagyon jó hangulatú, az aktuális csapat igyekszik mindent megtenni azért, hogy gördülékeny legyen a rendezvény, és senki ne unatkozzon. A könyvek mellett minden évben sokszínű kreatív sarok felépítésére is sor kerül, a feladatok rendszerint a meglepetés erejével hatnak. A hallgatók ún. „érzékenyítő” foglalkozásokkal várják az érdeklődőket, akik a fogyatékkal élők mindennapi élethelyzeteiben próbálhatják ki magukat. A rendezvény minden évben nagy sikernek örvend. Részletes

ismertető az Élő Könyvtárak történetéről, működéséről és céljairól a *Nézz a borító mögé* című útmutatóban található*.

A konferencia alatt több workshopot is volt szerencsénk meghallgatni, ezek közül **Monica Ihli** előadása biztosan a legjobbak közé tartozott. Ő a University of Tennessee képviselőjeként a konferencia megszervezésében is részt vett. *Technical Challenges to Privacy: Practical Training for Librarians* címmel tartotta workshopját. Az előzetesen meghirdetett 45 perces időkeretet jócskán túlépte, de ez nem a frontális előadás terjengőssége miatt következett be, hanem mert aktív párbeszéd alakult ki közte és a közönsége között. Egy interaktív szavazási felület bevonásával a hallgatóság már az első perctől kezdve névtelenül állást foglalt a workshopon felmerülő kérdésekről: egy weboldalon lehetett szavazni, az eredményt pedig valós időben mutatta a kivetítő. Monica Ihli előadásának dinamikáját nyilvánvalóan segítette, hogy az anyanyelvén beszélhetett, de a hallgatóság megszólaltatásában is nagy tapasztalata volt. A workshopjának címe magyarul valahogy így hangzik: *Technológiai kihívások az adatvédelemben: gyakorlati képzés könyvtárosoknak*. A workshop a köré az etikai kérdés köré épült, hogy melyek azok az adatok, amelyeket egy könyvtáros kiadhat egy olvasóról, és melyek azok, amelyek kiadása már személyiségi jogokat is sért. Példának hozta fel, hogy mi történik abban az esetben, ha a hatóságok több olvasóról is kikérnek minden olyan adatot, amely hozzáférhető (pl. mikor és milyen dokumentumokat olvasott, milyen beszélgetéseket folytatott a könyvtári számítógépeken keresztül stb.), de az érintettek között olyanok is vannak, akik biztosan nem bűnelkövetők. Az előadó utalt rá, hogy az USA-ban a könyvtárak hosszabb ideig kötelesek megtartani minden ilyen adatot. Ennek kapcsán szólalt fel egy francia könyvtár munkatársa, aki vázlatosan ismertette a francia adatvédelmi gyakorlatot (pl. a könyvtárak három hónap után törlik az olvasókra vonatkozó naplófájlokat). Már ezen a workshopon, csupán egyetlen rövid párbeszéd alatt is megmutatkozott, hogy a BOBCATSSS-konferencia tökéletesen teljesíti azt a feladatát, hogy a lehető legtöbb információt, tapasztalatot cseréljék ki egymással a résztvevő országok könyvtáros szakemberei és leendő könyvtárosai.

A Hannoveri Egyetemről érkezett **Ina Blümel** *Be an Open Scientist* címmel tartott workshopot. Először, az elméleti rész során a tudósok két különböző attitűdjének jellemzőiről beszélt: néhányan közülük elzárkózva végzik a kutatásaikat, még virtuálisan sem mozdulnak ki az elefántcsonttoronyukból; mások azonban aktív résztvevői a tudomány élő szövetének, és folyamatos hatással vannak más kutatókra, illetve ők maguk is rengeteg inspirációt gyűjtenek a kollégák munkáiból. Blümel az elméleti keretek tisztázása után egyértelműen állást foglalt a nyitott tudomány, a közös munka és az együttműködés mellett. A workshop interaktív részét egy olyan felület bemutatása adta, amelyen keresztül az előadó megteremtette a lehetőséget a résztvevők számára, hogy a terem különböző pontjain ülő társaikkal kommunikálhassanak, közösen gondolkodhassanak, illetve a Blümel által megadott témákban közösen dolgozhassanak egy kutatási terv megalapozásán. Sajnos, a szűkös időkeret miatt nem volt igazán lehetőség a közös munka cselekvő lebonyolítására, ám az előadó sikeresen átadta azt a szemléletet, amelyet szerintem valamennyi kutatónak vallania kellene.

* Nézz a borító mögé. <https://www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/Living%20library%20with%20coverHU.pdf> (2016. április 6.)

A harmadik nap

A záró napot **Denis Merklen** nyitotta meg, aki francia szociológus és a Párizs III Egyetem professzora. Az előadó feltette a kérdését, hogy a könyvtárak politikaformáló szereppel bírhatnak-e, majd rögtön igennel is felelt rá. A következő kérdés, hogy amennyiben politikai szereplőnek tekinthetjük a könyvtárat, akkor milyen lényeges tulajdonságokkal bír ebben az erőterben? Tényleges konfliktusokban történő szerepvállalás kapcsán milyen természetű a viselkedése? Az előadó elsősorban arra kereste a választ, hogy a francia politikai és történeti hagyományokból kiindulva az ottani könyvtárak milyen fajta közpolitikai arcéllel bírnak; vállalnak-e szerepet különféle társadalmi konfliktushelyzetek tompításában; hogyan érintik a könyvtárak működését a francia társadalmat át- és átszövő különféle konfliktusok fajtái. Az előadás kapcsán megállapíthattuk, hogy a könyvtár a maga társadalmi fórum-szerepével, a konfliktusok megjelenítésével, egyben a megoldások keresésével, a társadalmi integrációs utak felkínálásának segítségével milyen fontos kulcsszereplője a francia demokratikus politikai kultúrának, tágabban értelmezve: a társadalom életének.

Arany Zsuzsanna, aki jelenleg a Pécsi Tudományegyetem végzős alapszakos hallgatója és **Nagy Andor**, aki elsőéves mesterszakos hallgató ugyancsak a Pécsi Tudományegyetemen, közösen tartottak előadást az e-könyves DRM-technológiák biztonságosságának kérdésköréről. A téma aktualitását az adja, hogy akár a könyvtárak, akár a kiadók, szerzők vagy könyváruházak szemszögéből közelítjük meg az e-könyvek kérdéskörét, mindig szembesülünk a kalózmásolatok kérdésével, hiszen általános vélekedés, hogyha egyszer egy mű megjelenik digitális formátumban, akkor sokkal könnyebb lesz kalózmásolatként terjeszteni, ez pedig negatívan hathat az eladásokra. Ez olyan kérdés, amelynek rendezésében a könyvtárak is kiemelten érdekeltek, hiszen ha a hagyományos, papíralapú dokumentumok mellett nem szolgáltathat azokban az elektronikus formátumokban is, amelyekre az olvasók részéről egyre nagyobb igény mutatkozik, akkor ez akár a könyvtárak látogatottságára is hatással lehet. Jelenleg a legtöbb könyvpiaci szereplő a DRM (Digital Rights Management) technológiák alkalmazásával terjeszti elektronikus kiadványait, de a kiadók – jogosan – nem bíznak e megoldások hatékonyságában. Ez is az egyik oka az elektronikus kiadványok lassú könyvtári térnyerésének. Több nagyvállalat is kifejlesztette a saját DRM-megoldásait, így okkal feltételezhetnénk, hogy legalább az egyik működőképes a sok közül, és a kutatás pontosan ennek a feltételezésnek a valóságtartalmát igyekeztet kideríteni. Az előadás során a jelenlévők áttekintést hallhattak a DRM-technológiák működésének technológiai vetületéről, a főbb DRM-technológiák sebezhetőségeiről, és megismerhették a kutatás eredményét, amelynek konklúziója, hogy jelenleg nem létezik olyan DRM-technológia, amely képes megakadályozni a kalózmásolatok létrejöttét.

Jávorka Brigitta, az Országos Széchényi Könyvtárban működő Könyvtári Intézet munkatársa **Alyson Bell**-el, az Illinoisi Egyetem mesterképzéses hallgatójával készített közös előadást *Modern Times, Modern Librarians* címmel, amelyben a magyar és az egyesült államokbeli közkönyvtári rendszerrel foglalkozott. A téma középpontjában a modernkori elvárások álltak, hiszen a technológiai fejlődés és az olvasási trendek változásával a könyvtáraknak is más-más helyzetekben kell megállniuk a helyüket. A két ország közkönyvtári modellje fejlődésének történeti áttekintése után a kutatók a jelenlegi helyzettel foglalkoztak, azon belül is a kisebbségek ellátására helyezték a hangsúlyt. Megvizsgálták, hogy a magyar intézmények mit nyújtanak a roma lakosság számára, illetve az amerikaiak

a mexikói bevándorlóknak. A két rendszer fejlődési útjának különbségeire az előadás napjainkig felvázolt történeti íve már a kezdetekből kiindulva mutatott rá.

A záróünnepségen bemutatkozott a jövő évi szervező csapat, amely voltaképpen már nem is olyan új, hiszen finn kollégáink közül sokan társszervezőként szerepet vállaltak már a 2015-ös brnói BOBCATSSS- konferencia megszervezésében és lebonyolításában. Igen kedves és humoros videóval igyekeztek kedvet csinálni a jövő évi részvételhez.

A következő BOBCATSSS-konferencia 2017. január 25. és 27. között, északi együttműködésben kerül megszervezésre a finnországi Tamperei Egyetemen, a norvég Oslo and Akershus University College társszervezői közreműködésével.

Összegzés

A rendezvényen talán valamivel kevesebben vettek részt, mint az utóbbi években, a program szakmai színvonalára és hangulatára azonban ez a legcsekélyebb negatív hatással sem bírt. Sikeresen tovább lehetett ápolni a régebben szerzett kapcsolatokat tapasztalt európai és amerikai könyvtári szakemberekkel, valamint új kapcsolatokra szert tenni pályakezdő, friss szemléletű, tehetséges hallgatókkal egyaránt. A szervező intézmény, a francia könyvtárosok képzésének kulcsszereplőjeként szereplő ENSSIB hírnevéhez méltó infrastruktúrával és szervezői lelkesedéssel járult hozzá a rendezvény sikeres lebonyolításához. Munkájukat eredményesen egészítette ki a párizsi és az amerikai társszervező csapat.

Arany Zsuzsanna – Jávorka Brigitta – Nagy Andor – Németh Márton

A Tinta Könyvkiadó 2016. évi könyvtárbővítési pályázata

A Tinta Könyvkiadó meghirdette 2016. évi Bod Péter III. romániai könyvtárbővítési pályázatát. Célja, hogy a romániai magyar könyvtárak kedvezményes áron jussanak új szótárakhoz, kézikönyvekhez, nyelvészeti munkákhoz, hatékonyan segítve az olvasóik anyanyelvi kompetenciáinak fejlesztését, valamint az idegen nyelvek elsajátítását. A pályázaton induló könyvtárak ötven százalékos áron juthatnak hozzá a kiadványokhoz. A pályázat feltételei és a megpályázható kötetek listája a Tinta Könyvkiadó honlapján (<http://www.tintakiado.hu>) olvasható el.